

Ф И Л О Л О Г

часопис за језик, књижевност и културу
VI 2015 12
универзитет у бањој луци
филолошки факултет

O MODALNIM PRILOZIMA U ENGLESKOM I NJIMA ODGOVARAJUĆIM OBLICIMA U SRPSKOM JEZIKU

Apstrakt: Rad se bavi kontrastivnom analizom modalnih priloga u engleskom jeziku i njima odgovarajućih oblika u srpskom jeziku. Analiza je zasnovana na eklektičnom modelu nastalom kombinovanjem teorije metaforičkih proširenja i teorije modalnosti kao epistemičke deikse. Rad se fokusira na kombinacije modalnih priloga i modalnih glagola u kojima prilog modifikuje, dopunjava ili transformiše značenje glagola. Modalni prilog i modalni glagol se mogu kombinovati samo ako i jedan i drugi iskazuju ista ili slična modalna značenja. Modalni prilog i modalni glagol koji se nalaze na suprotnim krajevima epistemičke skale ne mogu se kombinovati, jer se javljaju kolokaciona ograničenja. Stepenn modalnosti koji izražavaju modalni prilozima takođe može biti dodatno intenzifikovan drugim prilozima, koji se nazivaju intenzifikatori. Analiza obuhvata sintaksičke, semantičke i pragmatičke karakteristike modalnih priloga. Zaključak koji proizlazi iz kontrastivne analize jeste da su engleski i srpski tipološki slični jezici.

Ključne riječi: modalni prilozima, modalni glagoli, modalnost, kontrastivna analiza, subjunkti, disjunktiva, emfaza, intenzifikacija, kolokacija.

1. Uvod

Kada govore o pojmu modalnosti, lingvisti anglističke orijentacije obično razmatraju centralne modalne glagole *may, might; can, could; will, would; shall, should; must*. Ovi glagoli imaju širok spektar značenja. Njima se izražavaju semantički pojmovi nužnosti, izvjesnosti i mogućnosti, kao i pojmovi dozvole, obaveze i htjenja.

Modalni glagoli su najgramatikalizovaniji predstavnici sredstava za izražavanje modalnosti u engleskom jeziku. Rasprave lingvisti o modalnosti u engleskom jeziku su se tradicionalno usredsređivale na modalne glagole. Međutim, pored modalnih glagola, postoje i druga sredstva koja lingvisti smatraju nosiocima modalnosti. Na primjer, modalni kontrasti se mogu signalizirati i sljedećim jezičkim sredstvima: modalnim idiomima (*had better, would rather, would sooner*), modalnim leksičkim glagolima (*doubt, reckon, believe*), imenicama (*possibility, likelihood, certainty*), pridjevima (*possible, likely, sure*) i prilozima (*perhaps, probably, definitely*). U govoru,

značajnu ulogu u izražavanju modalnosti imaju i prozodijske karakteristike intonacije i naglasaka. Tako, na primjer, govornikova sumnja ili nesigurnost se uvijek izražavaju silazno-uzlaznom intonacijom.

Karetero (Carretero 1996) zapaža da je proučavanje modalnosti, koje se tradicionalno fokusiralo na modalne glagole, proširilo svoj opseg u nekoliko pravaca. To proširenje je posebno uočljivo kod epistemičke modalnosti, što potvrđuju i sljedeće činjenice: Palmer (1986) smatra da evidencijali spadaju u epistemičku modalnost, a Kouts (Coates 1987, 1990) u svoju analizu epistemičkih iskaza uključuje disjunktivna pitanja (*tag questions*) i priloge stepena *slightly, a bit* i *quite*, kao i ogradu (*hedge*) *sort of* i marker diskursa *I mean*. Lingvisti u analizu uključuju i znatno veći broj epistemičkih neleksičkih sredstava. Na primjer, Stabs (Stubbs 1986) tvrdi, između ostalog, da prosti oblici glagola iskazuju veću uvjerenost u istinitost iskazane propozicije nego *-ing* oblici. Mejnard (Maynard 1993) u modalnost svrstava ne samo nezavisne riječi nego i sintaksi-

čke pokazatelje kao što su red riječi i opozicija aktivno/pasivno stanje, te suprasegmentalna sredstva poput intonacije, kvaliteta glasa, ritma i brzine govora, pa čak i pokreta glavom i govora tijela. Fintel (2006) u izraze koji imaju modalna značenja ubraja i kondicionale.

Iz ovoga vidimo da se modalnost manifestuje na mnogo načina. Rijetko kada u rečenici postoji samo jedan nosilac modalnosti. Modalni elementi se često udružuju i utiču jedni na druge, ostvarujući kumulativni efekat na izraženu modalnost.

Aijmer (2001) primjećuje da u tipološkim studijama postoji tendencija fokusiranja na leksičke i gramatičke kategorije koje se mogu posmatrati odvojeno od konteksta, sa predodžbom da se ovakve kategorije mogu direktno porediti u raznim jezicima. Međutim, modalnost je široko i nejasno područje, a kategorije nisu izomorfne u svim jezicima. Kao rezultat toga, modalno sredstvo u jeziku A nema nužno svoj direktni korespondent u jeziku B (npr. modalni glagoli u engleskom jeziku mogu postati modalni prilozima u srpskom jeziku). Štaviše, Aijmer zapaža da se često dešava da modalnost nestane u prevodu.

2. Kolokacije modalnih glagola i priloga

Ovaj rad obrađuje jednu posebnu vrstu izražavanja modalnosti koja se manifestuje kombinovanjem modalnih glagola sa modalnim prilozima. Kolokacije modalnih glagola i priloga imaju relativno centralnu ulogu u izražavanju modalnosti u engleskom jeziku. Priroda kombinacija modalnih glagola i priloga u velikoj mjeri zavisi od modalnog glagola u određenoj kombinaciji i osnovnog značenja koje taj glagol nosi: mogućnost, vjerovatnoća, izvjesnost, dozvola, obaveza i tako dalje. Tako modalnost koja je izražena modalnim glagolima u kombinaciji sa modalnim prilozima prolazi neki oblik modifikacije, komplementacije, pa čak i transformacije.

(1) And I'm going to do it, so that he *might, just might*, tell me something useful. (HR4 1259)

(1s) A ja ću to uraditi ne bi li mi on *mogao, eventualno mogao*, reći nešto korisno.

(2) He *couldn't possibly* leave Daisy until he knew what she was going to do. (GG 63)

(2s) *Nikako nije mogao* da ostavi Dejzi, sve dok ne vidi šta ona namjerava.

(3) If I had known as much this morning I *certainly would not* have called on him. (PP4)

(3s) Da sam to znao jutros, onda *zaista ne bih* svratio njemu. (PP9)

(4) This plant is well worth hunting out--; a specialist nursery *would probably* order it for you. (CE4 33)

(4s) Ova biljka zaista zaslužuje da je tražite; specijalizovani rasadnik *bi je vjerovatno* naručio za vas.

(5) She *may well* succeed. (ABG 1765)

(5s) *Lako je moguće* da ona uspije.

U primjeru (1) prilog *just* ima efekat da umanjuje ili slabi modalno značenje koje je iskazano modalnim glagolom, dok u primjerima (2) i (3) prilog pojačava značenje iskazano glagolom. U primjeru (4) prilog *probably* je po značenju blizak značenju vjerovatnoće koja je iskazana modalnim glagolom, tako da u ovom slučaju prilog dopunjuje iskazanu modalnost. U primjeru (5) prilog *well*, nalazeći se u ograničenom okruženju *may*, zapravo transformiše značenje mogućnosti koje modalni glagol *may* ima kada stoji samostalno u značenje vjerovatnoće. Ova kombinacija je nepromjenljiva po svom obliku i redosljedju i po svojoj prirodi podsjeća na modalne idioame poput *would rather* i *had better*.

Broj priloga koji se nalaze u kombinacijama sa modalnim glagolima je ograničen, kako u engleskom, tako i u srpskom jeziku, ali su brojni procesi gramatičke i semantičke prirode koji se odvijaju u ovim kombinacijama.

2.1. Klasifikacija kolokacija modalnih glagola i priloga

Hoj (Hoye 1997: 240) daje sljedeću klasifikaciju epistemičkih modalnih glagola:

A Mogućnost/ Possibility	B Vjerovatnoća/ Probability	C Izvjесnost/ Certainty
<i>might</i> <i>may</i> <i>could</i> <i>can</i>	<i>should</i> <i>ought to</i> <i>would</i> <i>will</i>	<i>must</i> <i>can't</i>

Ovdje se ukazuju dva pojma koja su centralna za epistemičku modalnost – mogućnost i izvjesnost, koji su očigledne koordinate na skali vjerovatnoće i kreću se od 'sumnje', preko raznih prelaznih stepena, do 'izvjesnosti'.

Prilozi koji kolociraju sa epistemičkim modalnim glagolima mogu se klasifikovati na sličan način (Hoye 1997: 240):

A Mogućnost/ Possibility	B Vjerovatnoća/ Probability	C Izvjесnost/ Certainty
<i>possibly</i> <i>conceivably</i> <i>perhaps</i> <i>maybe</i>	<i>probably</i> <i>quite likely</i> <i>most likely</i> <i>well*</i>	<i>certainly</i> <i>definitely</i> <i>indeed</i> <i>presumably</i> <i>surely</i> <i>for certain</i> <i>of course</i> <i>undoubtedly</i> <i>necessarily</i>

* Samo iza *could*, *may* i *might*

Ova klasifikacija daje dobar operativni okvir za razumijevanje sinergične veze koju modalni prilozi uspostavljaju sa modalnim glagolima. Ona nam omogućava uvid u razne oblike modifikacije, komplementacije i transformacije kroz koje prolaze modalni glagoli u kombinacijama sa modalnim priložima.

2.2. Modifikacija, komplementacija, transformacija i kolokaciona ograničenja

Modifikator može biti epistemički i semantički harmoničan ili može biti disharmoničan, bilo epistemički ili semantički. *Possibly/perhaps may* je sasvim harmonična kombinacija. *Certainly may* je epistemički disharmonična kombinaci-

ja u smislu da ove dvije riječi predstavljaju različite nivoe na epistemičkoj skali. *Presumably may* je semantički disharmonična kombinacija u smislu da se ove dvije riječi odnose na različite semantičke pojmove, modifikator na nužnost, a glagol na mogućnost. Kombinacije koje su disharmonične po oba aspekta, kao na primjer *inevitably may*, nisu moguće (Merlini Barbaresi 1987: 12).

Ako pogledamo krajnje tačke ovih skala koje predstavljaju modalni glagol *must* i prilog *possibly*, vidjećemo da dolazi do kolokacionih restrikcija i da se oni ne mogu javljati zajedno.

**She must possibly be at school. (*Mora biti da je ona eventualno u školi.)*

Ova kolokacija je epistemički disharmonična. Restrikcije se javljaju zato što modalni prilog nema isti epistemički status kao modalni glagol s kojim ulazi u kolokaciju. Glagol koji se nalazi na najvišoj poziciji na epistemičkom gradijentu, kao što je *must*, ne može kolocirati sa prilogom koji ima najniži epistemički status, kao što je *possibly*. U sljedećem primjeru

It may possibly be offered tomorrow, but I do not know. (G3H 439) (Možda je moguće da bude ponuđen sutra, ali ja ne znam.)

imamo modalno harmoničnu kombinaciju, jer i *possibly* i *may* iskazuju isti stepen modalnosti.

Kada se modalni glagol i prilog sa suprotnih krajeva epistemičke skale, poput *certainly* i *may*, nalaze u istoj rečenici, prilog djeluje nezavisno od modalnog glagola sa kojim stoji u disharmoniji i u tom slučaju signalizira koncesiju:

Certainly she may call you tomorrow. (Zacijelo je moguće da će te ona pozvati sutra.)

Ovakve kombinacije zapravo i nisu kolokacije, već odvojene modifikacije.

Ako je kombinacija epistemički disharmonična, dolazi do razdvajanja na epistemičkom gradijentu između objektivnog pripisivanja vjerovatnoće i subjektivne opredijeljenosti.

Certainly, it cannot be denied that this may occur in reality. (Zacijelo se ne može osporiti da se ovo može dogoditi u stvarnosti.)

U ovom iskazu govornik je lično uvjeren i ne očekuje da neko neće biti saglasan s njim da je ovakva teza, sa svojim procentom nevjerovatnoće, objektivno održiva (Merlini Barbaresi 1987: 12).

Restrikcije se mogu lakše predvidjeti kada se radi o modalnim glagolima i priložima na krajnjim dijelovima epistemičke skale. Stepene između krajnjih dijelova skale dozvoljavaju veću slobodu kombinovanja. Tako *might* obično ne može kolocirati sa priložima iz kategorija B i C, ili *must* sa priložima iz kategorije A, dok se svi ostali modalni glagoli, u principu, mogu kombinovati sa priložima iz sve tri kategorije. Međutim, modalni glagoli pokazuju izraženu tendenciju da se pojavljuju sa priložima istog epistemičkog statusa. Drugim riječima, modalni glagoli iz kategorije A pokazuju tendenciju da kolociraju sa priložima iz kategorije A, i tako dalje.

Iz predstavljene klasifikacije modalnih priloga je izostavljen jedan manji broj ovih riječi. To su prilozima poput *apparently, clearly, evidently, obviously* i *manifestly* (Hoye 1997: 242). Funkcija ovih priloga jeste da ukazu na intenciju govornika, koji ne ukazuje sagovorniku na sopstveno ubjeđenje u epistemički status propozicije, već mu ukazuje na to da on sam treba da zaključi o istinitosti propozicije na osnovu dostupnih dokaza. Oni ne mijenjaju epistemički status modala. Zato se ovi prilozima nazivaju i evidencijalnim priložima.

3. Odnosi između dva jezika

I u engleskom i u srpskom jeziku modalnost se, pored obilja drugih sredstava, može izraziti i modalnim priložima, modalnim glagolima, kao i njihovim kombinacijama. Međutim, vrlo često će izbor sredstava biti sasvim proizvoljan. I engleski i srpski jezik imaju razne morfo-sintaksičke opcije da iskažu isto značenje. Tako se i govornik jednog jezika i prevodilac sa jednog na drugi jezik sasvim proizvoljno odlučuju između gramatikalizovanog epistemičkog suda sa modalnim glagolom, kao na primjer

The students *may have left* by now (*Može biti da su studenti već otišli*)

i negramatikalizovanih sudova sa modalnim priložima, kao na primjer

It is possible that / Maybe the students *have left* by now (*Moguće je da / Možda su* studenti već *otišli*).

Ovdje se zapravo radi o sinonimiji koja se ne ostvaruje samo na leksičkom već i na drugim jezičkim nivoima.

Iako modalni prilozima nisu sintaksički obavezni elementi klauze, semantički su značajni jer njihovo izostavljanje utiče na značenje.

He *evidently must* have told her. (*Očito mora da joj je rekao.*)

He *must* have told her. (*Mora da joj je rekao.*)

Ovdje nam prilog *evidently/očito* dodatno pokazuje da govornik ima neku informaciju na osnovu koje donosi svoj zaključak.

3.1. Pozicija modalnih priloga i značenje

S obzirom na to da modalni prilozima i u engleskom i u srpskom jeziku mogu obavljati i propoziciju i glagolsku modifikaciju, oni imaju veoma visok stepen mobilnosti u odnosu na strukturu klauze, te se mogu nalaziti kako u inicijalnoj tako i u medijalnoj i finalnoj poziciji. Odbir određene pozicije zavisi od informacije koju želimo da prenesemo. Promjena pozicije priloga povlači za sobom i promjenu u značenju. Neki modalni prilozima imaju izrazito različite uloge u odričnim klauzama u zavisnosti od toga da li se nalaze unutar ili van opsega negacije klauze:

Possibly, evidence cannot be found there. (*Moguće je da se dokazi ne mogu naći tamo.*)

Evidence cannot possibly be found there. (*Dokazi se nikako ne mogu naći tamo.*)

Prilog *really/zaista* najčešće funkcioniše kao emfatični subjunkt ili disjunkt sadržaja i ima ulogu ojačavanja istinitosne vrijednosti klauze ili dijela klauze na koji se odnosi:

Your sponsorship *can really* make this possible. (CC) (*Vaše sponzorstvo zaista može ovo omogućiti.*)

Međutim, kada se nalazi u okviru negacije, onda on funkcioniše kao atenuator:

I *can't really* help it. (*Tu ja ne mogu skoro ništa učiniti.*)

Prilozima *just* i *simply* u engleskom jeziku, a *samo* i *jednostavno* u srpskom jeziku, funkcionišu

kao atenuatori u okruženju *may, might, can* i *could*, odnosno glagola *moći*:

If I *could just* remember her [...] (F99 785) (Kad bih je se *samo mogao* sjetiti [...])

Međutim, kada se nalaze ispred negiranog modalnog glagola, oni funkcionišu kao emfatični subjunkti i pojačavaju snagu negiranog modala:

[...] I *just couldn't* resist. (CC) ([...] *naprosto nisam mogao* odoljeti.)

Iz ovih primjera se vidi da pozicija priloga ima veoma bitnu ulogu u iskazivanju određenog značenja.

Mada se modalni prilozi i u engleskom i u srpskom jeziku mogu nalaziti u sve tri pozicije (inicijalna, medijalna i finalna), modalni prilozi u prevodima na srpski jezik ne zauzimaju nužno istu poziciju koju zauzimaju prilozi u rečenicama na engleskom jeziku. Na primjer, disjunkti poput *in fact* i *indeed*, koji u engleskom jeziku zauzimaju finalnu poziciju, u prevodu se uglavnom nalaze u inicijalnoj ili medijalnoj poziciji.

She may well not be arriving tonight, *in fact*. (*Zapravo* je vrlo moguće da ona neće stići večeras.)

His revenge would have been complete *indeed*. (PP141) (Njegova osveta *zaista* bi bila potpuna. (PP160))

3.2. Kolokabilnost modalnih priloga i glagola

U zavisnosti od značenja koje modalni prilog i modalni glagol nose, prilog može modifikovati, dopunjavati ili transformisati značenje glagola. Kombinacije modalnih glagola i priloga se razlikuju po jačini kolokacione veze između ova dva elementa. Najveći kolokacioni afinitet postoji kod modalnih glagola i priloga istog epistemičkog statusa. Modalni glagol *must/morati*, kojim se iskazuje najveća moguća vjerovatnoća da je propozicija tačna, kolocira sa priložima koji iskazuju izvjesnost i evidencijalima, ali ne i sa priložima koji iskazuju mogućnost. Isto tako, modalni glagol *might* obično ne može kolocirati sa priložima koji iskazuju vjerovatnoću (poput *probably, most likely*) ili izvjesnost (poput *certainly, undoubtedly, necessarily*). Restrikcije se mogu lakše

predvidjeti kada se radi o modalnim glagolima i priložima na krajnjim dijelovima epistemičke skale. Kolokabilnost modalnih glagola koji se nalaze u srednjem dijelu epistemičkog gradijenta, *should, ought to, would* i *will*, sa priložima je znatno veća, tako da se teoretski mogu očekivati i razne kombinacije sa priložima, kako visokog, tako i niskog epistemičkog statusa. Glagol *would*, koji se nalazi u srednjem dijelu epistemičkog gradijenta, može mijenjati svoju poziciju, odnosno penjati se ili spuštati na epistemičkoj skali zahvaljujući kombinovanju sa modalnim priložima. Kada se kombinuje sa modalnim prilogom *possibly*, prilog pomjera mjesto glagola *would* naniže, te je epistemička distanca izražena na taj način veća u odnosu na onu koju izražava sam glagol *would*. U kombinaciji sa modalnim prilogom *certainly*, situacija je obrnuta, odnosno ovaj prilog pomjera mjesto glagola *would* na epistemičkoj skali naviše, te je epistemička distanca manja u odnosu na onu koju izražava glagol *would* kada stoji sam.

Primjeri iz korpusa koje sam koristila pokazuju da modalni glagoli imaju izraženu tendenciju da se javljaju sa priložima istog epistemičkog statusa. Drugim riječima, modalni glagoli koji iskazuju mogućnost pokazuju tendenciju da se javljaju sa modalnim priložima koji iskazuju mogućnost, modalni glagoli koji iskazuju vjerovatnoću pokazuju tendenciju da se javljaju sa modalnim priložima koji takođe iskazuju vjerovatnoću, i tako dalje.

3.3. Prevodni ekvivalenti

Kontrastivna analiza kolokacija modalnih priloga i modalnih glagola u engleskom jeziku i njima odgovarajućih oblika u srpskom jeziku pokazuje da, iako se modalni prilozi na engleskom jeziku najčešće prevode modalnim priložima na srpski jezik, postoje i druga sredstva koja se javljaju u prevodu. Tako, na primjer, prilozi *certainly* i *surely*, kojima se na engleskom jeziku iskazuje izvjesnost, mogu se na srpski jezik prevesti priložima *zacijelo* i *sigurno*, kao i pridjevom *izvjesno*, prilog *probably*, kojim se iskazuje vjerovatnoća, prilogom *vjerovatno* i egzistencijalnom konstrukcijom sa imenicom *vjerovatnoća*, a prilozi kojima se iskazuje mogućnost *perhaps, possibly*,

maybe prilogom *možda*, pridjevom *moгуће*, kao i egzistencijalnom konstrukcijom sa imenicom *moгућност*.

Što se tiče subjunkata učtivosti (*please, kindly, cordially, graciously, humbly*), primjećujemo da se oni u engleskom jeziku češće kombinuju sa oblicima prošlih vremena modalnih glagola, jer i oni sami imaju naglašeniju ulogu u izražavanju učtivosti nego njima odgovarajući oblici u sadašnjem vremenu. U srpskom jeziku ovim distalnim formama modalnih glagola odgovara potencijal.

I *would kindly* ask you to visit us tomorrow. (*Ljubazno bih* vas zamolila da nas posjetite sutra.)

Modalni glagoli pokazuju izraženu sklonost da se javljaju sa emfatičnim subjunktima, koji ojačavaju istinitosnu vrijednost klauze. U određenim okruženjima modalnost iskazana glagolom je bitno modifikovana. Kada se prilog *well* kombinuje sa modalnim glagolima *might, may* i *could* u potvrdnim izjavnim klauzama, on transformiše značenje ovih modalnih glagola, koji inače iskazuju mogućnost, i daje idiomatske modalne izraze epistemičke vjerovatnoće. U prevodu na srpski jezik najčešće se javlja izraz sa pridjevom *moгуће* koji je ojačan priložima *vrlo, lako* i *ite kako*, zatim prilog *stvarno* uz modalni glagol *moći*, prilog *lako* sa intenzifikatorom *vrlo* uz leksički glagol, i tako dalje. Prilozi *easily* i *readily* se javljaju sa *might, may, can* i *could* i stavljaju u fokus vjerovatnoću. U srpskom jeziku prilog *lako* ima isti učinak u kombinaciji sa glagolom *moći*. Prilog *always* u engleskom jeziku funkcioniše kao emfatični subjunkt samo u okruženju *can* i *could* u potvrdnim izjavnim klauzama. U srpskom jeziku prilog *uvijek* se javlja sa modalnim glagolom *moći*.

Evidencijalnim priložima u engleskom jeziku *apparently, clearly, evidently, obviously, manifestly*, koji se odnose na opažanje ili percepciju stanja stvari i iskazuju ili govornikovo uvjerenje ili određeni nivo sumnje, odgovaraju evidencijalnim priložima *očito, očigledno* i *jasno* u srpskom jeziku. Ovi prilozi ne mijenjaju epistemički status modala. Epistemičko *must/morati* ima izraženu tendenciju da privlači evidencijale, jer i on sam izražava govornikovo uvjerenje u istinitost onoga što govori zasnovano na zaključku izvedenom iz nje-

mu poznatih činjenica. Modalni glagol *must* takođe kolocira sa priložima *necessarily* i *inevitably*. U srpskom jeziku prilozi *nužno* i *neminovno* funkcionišu kao podrška modalnom glagolu *morati*.

Prilog *allegedly* u engleskom jeziku, a *navodno* u srpskom jeziku, koristi se na sličan način kao i evidencijali. Ovaj prilog označava nedostatak neposrednih dokaza na osnovu kojih bi se propozicija mogla smatrati istinitom i imati status kategoričkog suda. Pomoću njega se govornik ograđuje od bilo kakve evaluacije istinitosti propozicije koju navodi, a ovo ograđivanje se smatra vrstom epistemičke modalnosti, jer govornik povećava distancu između sebe kao referentne tačke i propozicije kao locirane tačke. Funkcija priloga *allegedly/navodno* jeste da označi da govornik ne iznosi svoj sud, već da navodi riječi drugih ljudi.

3.3.1. Intenzifikacija

Jedna od odlika modalnih priloga jeste da izražavaju pojam stepena. Ivana Trbojević Milošević (2004: 170) navodi sljedeće modalne priloge kao predstavnike epistemičkih skalarnih vrijednosti u srpskom jeziku: *teško*→*možda*→*verovatno*→*sigurno*. Svaki od ovih priloga označava različit stepen govornikovog opredjeljenja prema istinitosti propozicije, odnosno, prema teoriji o modalnosti kao epistemičkoj deiksi, markira različitu epistemičku distancu između referentne i locirane tačke: najmanju distancu markira prilog *sigurno*, a najveću *teško*.

Stepen modalnosti koji izražavaju prilozi može biti dodatno intenzifikovan drugim priložima, koji se nazivaju intenzifikatori. Intenzifikacija se obavlja pomoću amplifikatora (pojačivača) i atenuatora (oslabljivača) značenja. U engleskom jeziku imamo amplifikatore *most, quite* i *very*, a u srpskom jeziku *naj-, sasvim* i *vrlo*. Ovi prilozi funkcionišu kao modifikatori modalnih priloga i pomjeraju mjesto priloga kojeg modifikuju na epistemičkom gradijentu. Isto tako, atenuator *almost/gotovo* utiče na intenzitet snage modalnog glagola modifikujući druge priloge (*almost certainly / gotovo sigurno*).

U engleskom jeziku atenuatori *hardly* i *scarcely* kolociraju sa *can* i *could* i direktno modifikuju modalni glagol. U srpskom jeziku prilozi

teško i jedva se javljaju sa modalnim glagolom moći. Zanimljivo je primijetiti da su se prilozi *hardly* i *scarcely* u starijim prevodima često prevodili prilogom *mučno*, koji se danas više gotovo i ne koristi u ovom značenju.

U engleskom jeziku imamo priloge *possibly* i *conceivably* koji funkcionišu kao intenzifikatori u okruženju *can* i *could* u nepotvrđnim kontekstima. U srpskom jeziku u negativnom kontekstu imamo prilog *nikako* sa modalnim glagolom moći, dok u upitnom kontekstu imamo prilog *uopšte* sa modalnim glagolom moći i izrazom sa pridjevom *moгуће*.

3.4. Negacija i upitni oblik

Pravi modalni prilozi nemaju odgovarajuće negativne priloge koji bi funkcionisali kao rečenični prilozi, niti mogu biti nezavisno negirani (Bellert 1977: 343). Tako, na primjer, ne postoje modalni prilozi **improbably/ *impossibly/ *uncertainly/ *not evidently/ *not probably*, odnosno u srpskom jeziku **nevjerovatno/ *neeventualno/ *nezacijelo/ *ne očigledno/ *ne vjerovatno*. U srpskom jeziku, u nekim slučajevima prilog *nevjerovatno* može modifikovati rečeničnu sadržinu, ali na sasvim drugi način. Tada on ne funkcionise kao modalni prilog, nego kao prilog dodatnog komentara. Ovi prilozi se prepoznaju po tome što ih je moguće iz date rečenice prebaciti u posebnu, naknadno dodatu relativnu strukturu. Rečenični modalni prilozi mogu eventualno imati negativan oblik, ali nikada negativno značenje. Zbog toga prilozi *undoubtedly* u engleskom jeziku i *nesumnjivo* u srpskom jeziku mogu funkcionisati kao modalni prilozi, jer oni semantički nisu negativni prilozi, iako sadrže negativnu morfemu. S druge strane, modalni prilog *doubtfully/sumnjivo* je semantički negativan prilog i stoga ne postoje gramatičke rečenice u kojima se on javlja u funkciji rečeničnog priloga.

Bellert (Bellert 1977: 344) takođe zapaža da se modalni rečenični prilozi ne javljaju u pitanjima, jer ne možemo postaviti pitanje i istovremeno ocjenjivati istinitost ili stepen istinitosti pozicije o kojoj postavljamo pitanje:

*Will John probably come? (*Hoće li Džon vjerovatno doći?)

Međutim, prilozi koji nisu čisto modalni i koji imaju dodatnu značenjsku komponentu,

poput *perhaps/možda*, *definitely/definitivno*, mogu se javljati u pitanjima i u engleskom i u srpskom jeziku.

U oba jezika postoje rečenice sa modalnim pridjevima koji odgovaraju modalnim priložima.

It is possible/probable/evident that John will come. (Moguće/vjerovatno/očigledno je da će Džon doći.)

S obzirom na to da rečenice sa modalnim pridjevima iskazuju jednu složenu propoziciju, one se mogu pretvoriti u odgovarajuće upitne oblike:

Is it possible/probable/evident that John will come? (Da li je moguće/vjerovatno/ očigledno da će Džon doći?)

Modalni pridjevi imaju svoje odgovarajuće negativne oblike (*It is impossible that.../ Nemoгуće je da...*), a mogu biti i nezavisno negirani (*It is not evident that.../ Nije očigledno da...*).

4. Zaključak

Opšti zaključci koji proizilaze iz kontrastivne analize kolokacija modalnih priloga i modalnih glagola u engleskom jeziku i njima odgovarajućih oblika u srpskom jeziku mogu se formulisati kao apsolutna poklapanja, djelimična poklapanja i razlike između dva jezika. Ovi odnosi se mogu ustanoviti na tri plana: semantičkom, formalno-gramatičkom (tj. morfo-sintaksičkom) i pragmatičkom.

Što se modalnih priloga tiče, na leksičkom nivou imamo apsolutna poklapanja u klasama sredstava. Sistemi modalnih glagola u oba jezika se u semantičkom smislu ponašaju identično. Mehanizam metaforičkih proširenja obezbjeđuje polisemičnost modalnih glagola, a zahvaljujući njihovoj deiktičkoj strukturi, moguće ih je raspoređivati po modalnom gradijentu. Uočava se identičan obrazac ponašanja ovih modala kao nosilaca deontičkih i dinamičkih značenja i njihovog „protezanja“ u epistemički svijet. Potpuna poklapanja između dva jezika se nalaze na planu semantičkog koncepta, kao i postojanja klasa sredstava kojima se jezički enkodira modalnost.

Iz ovoga proizilazi zaključak o tipološkoj sličnosti dva jezika.

Djelimična poklapanja se nalaze u okviru klasa sredstava za izražavanje modalnosti, prvenstveno na formalnom, morfosintaksičkom planu. Djelimična poklapanja imamo u sistemima modalnih glagola, koji imaju različit broj članova. Dok u engleskom jeziku imamo dvanaest oblika: *must, may/might, can/could, will/would, shall/should, ought to, dare* i *need*, u srpskom imamo sedam: *morati, moći, smjeti, trebati, htjeti, umjeti* i *valjati*. Odsustvo potpune formalne korespondencije nadoknađuje se sredstvima kao što je, na primjer, potencijal, koji se javlja kao marker povećane epistemičke distance i time neutrališe nedostatak distalnih formi u srpskom jeziku.

O razlikama između dva jezika teško je govoriti kada se radi jedna kontrastivna analiza koja je fleksibilna, prije svega u smislu da se ne drži samo principa formalne korespondencije. Kontrastivna analiza kojoj osnov za kontrastiranje predstavljaju semantičke univerzalije više se fokusira na prevodnu ekvivalenciju, pa se razlike mogu nalaziti na formalnom planu.

Kontrastivna analiza kolokacija modalnih priloga i modalnih glagola u engleskom jeziku i njima odgovarajućih oblika u srpskom jeziku pokazuje da se modalni prilozi na engleskom jeziku najčešće prevode modalnim priložima na srpski jezik. U prevodu se takođe javljaju i modalni pridjevi i egzistencijalne konstrukcije sa odgovarajućim imenicama. U nekim primjerima u kojima je prilog djelovao samo kao podrška modalnom glagolu, prilog je izostavljen u prevodu, ali to nije bitno uticalo na značenje. S druge strane, postoje primjeri u kojima je prilog neopravdano izostavljen u prevodu, ili se značenje mogućnosti, vjerovatnoće ili izvjesnosti nije očuvalo. Ovdje se ni u kojem slučaju ne radi o nemogućnosti jezika da iskaže bilo koji od stepena vjerovatnoće, već se jednostavno radi o izboru prevodioca, kao i njegovom osjećaju za razlikovanje stepena na epistemičkom gradijentu.

Potpuna poklapanja na semantičkom planu se ogledaju i u višestrukim semantičkim ulogama modalnih priloga u oba jezika. Na primjer, prilog *surely* u engleskom, a *sigurno* u srpskom jeziku, najčešće se koriste za pojačavanje istinito-

sne vrijednosti propozicije, ali takođe imaju i ulogu da traže sagovornikovo slaganje kada se očekuje moguće protivljenje, a prilozi *admittedly, certainly* i *of course*, odnosno *doduše, zacijelo* i *naravno*, pored toga što iskazuju jačinu govornikovog uvjerenja u istinitost propozicije, imaju i dopusnu funkciju. Prilog *simply/jednostavno* ima niz semantičkih uloga, te u zavisnosti od sintaksičke pozicije može funkcionisati kao adjunkt načina, fokusni subjunkt, emfatični subjunkt, te disjunkt stila.

Što se tiče pragmatičke dimenzije modalnih priloga, u oba jezika imamo priloge koji se koriste da interpretiraju sagovorniku ono o čemu se govori na način da ohrabruju određenu reakciju. Manipulativna upotreba priloga se obično javlja u situacijama kada je govorniku u interesu da obezbijedi sagovornikovo prihvatanje njegovog stava. Tvrdnje u kojima se koriste prilozi poput *obviously/očigledno, clearly/jasno, naturally/naravno* mogu biti izgovorene retorički u pokušaju ubjeđivanja, uticanja ili udovoljavanja. Sadržaj propozicije koja slijedi ne mora uopšte biti očigledan, jasan ili nešto što se podrazumijeva sa sagovornikove tačke gledišta.

Napomena o oznakama i izvorima primjera:

Primjeri koji nose oznaku PP preuzeti su iz djela Džejn Ostina (Jane Austina) „Pride and Prejudice“, a primjeri koji nose oznaku GG iz djela F. S. Ficzeralda (F. S. Fitzgeralda) „Great Gatsby“. Primjeri iz baze podataka *Collins Cobuild on CD ROM* nose oznaku CC, dok primjeri iz Britanskog nacionalnog korpusa imaju svoje originalne oznake izvora.

Literatura

1. Aijmer, Karin (2001), „Epistemic modal adverbs of certainty in an English-Swedish perspective“, Göteborg University, Reports from the project *Languages in Contrast*, No. 5, February 2001, dostupno na <http://www.hf.uio.no/ilos/forskning/prosjekter/sprik/pdf/aijmer.pdf> (pristupljeno 12. septembra 2015).

2. Bellert, Irena (1977), „On Semantic and Distributional Properties of Sentential Adverbs“, *Linguistic Inquiry*, Vol. 8, No. 2, 337–351.
3. Carretero, Marta (1996), „New Angle on an old theme: epistemic modality reconsidered“, dostupno na <http://revistas.ucm.es/index.php/EIUC/article/view/EIUC9696110253A/8467> (pristupljeno 12. septembra 2015).
4. Coates, Jennifer (1987), „Epistemic modality and spoken discourse“, *Transactions of the Philological Society*, 110–131.
5. Coates, Jennifer (1990), „Modal meaning: the semantic-pragmatic interface“, *Journal of Semantics* 7, 1, 53–63.
6. Frawley, William (1992), *Linguistic Semantics*, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Hillsdale, New Jersey, Hove and London.
7. Høye, Leo (1997), *Adverbs and Modality in English*, Longman.
8. Maynard, Senko K. (1993), *Discourse Modality. Subjectivity, emotion, and voice in the Japanese language. Pragmatics and Beyond New Series*, 24, Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
9. Merlini Barbaresi, Lavinia (1987), „’Obviously’ and ’certainly’: Two different functions in argumentative discourse“, *Folia Linguistica*, Tomus XXI/1, Mouton Publishers, 3–24.
10. Palmer, Frank R. (1986), *Mood and Modality*, CUP.
11. Stubbs, Michael (1986), „’A Matter of Prolonged Field Work’: notes towards a modal grammar of English“, *Applied Linguistics* 7, 1, 1–25.
12. Sweetser, Eve (1997–1990), *From Etymology to Pragmatics*, Metaphorical and cultural aspects of semantic structure, CUP.
13. Trbojević Milošević, Ivana (2004), *Modalnost, sud, iskaz: Epistemička modalnost u engleskom i srpskom jeziku*, Beograd: Filološki fakultet.
14. Von Stechow, Kai (2006), „Modality and Language“, In: *Encyclopedia of Philosophy – Second Edition* (Donald M. Borcherdt, ed.), Detroit: MacMillan Reference USA, dostupno na <http://mit.edu/fintel/www/modality.pdf> (pristupljeno 12. septembra 2015).

ON MODAL ADVERBS IN THE ENGLISH LANGUAGE AND THEIR CORRESPONDING FORMS IN THE SERBIAN LANGUAGE

Summary

This paper deals with a contrastive analysis of modal adverbs in the English language and their corresponding forms in the Serbian language. The analysis is based on an eclectic model, which represents a combination of the theory of metaphorical extension and the theory of modality as epistemic deixis. The paper focuses on combinations of modal adverbs and modal verbs in which the adverb modifies, complements or transforms the meaning of the verb. A modal adverb and a modal verb may be combined provided that they both express the same or similar modal meanings. A modal adverb and a modal verb from the opposite extremes of the epistemic scale cannot be combined because of collocational restrictions. The degree of modality expressed by modal adverbs may also be additionally intensified by other adverbs, which are called intensifiers. The analysis includes syntactic, semantic and pragmatic characteristics of modal adverbs. The contrastive analysis shows that English and Serbian are typologically similar languages.